

7 Gezamenlijk ontwikkelen van toetsen

Pierre Gorissen & Ivonne Heijmen

7.1 Inleiding

Sinds geruime tijd is er een ontwikkeling zichtbaar waarbij toetsen en assessment beleidsmatiger en professioneler aangepakt wordt. Deels vanwege het intern belang in het kader van competentiegericht onderwijs, maar natuurlijk ook als gevolg van strenger wordende eisen van de overheid in de vorm van eerst visitaties en later accreditatie van opleidingen. Het ontwikkelen van hoogwaardige toetsen en toetsmaterialen kost veel tijd en geld. Hergebruik en gezamenlijke ontwikkeling van toetsmaterialen leidt tot betere toetsen en een efficiëntere besteding van schaarse capaciteit. De mogelijkheden tot gezamenlijk gebruik beperken zich echter niet alleen tot de toetsmaterialen. Ook op het gebied van de gebruikte criteria en modellen en de ondersteunende organisatie is in gezamenlijkheid winst te behalen.

7.2 Ontwikkelingen

Er zijn op dit moment, zowel binnen als buiten de Digitale Universiteit, een groot aantal lopende projecten en initiatieven op het gebied van het gezamenlijk ontwikkelen van toetsen. Enkele voorbeelden zijn: SKIF¹¹, waarbij de laatste jaren gezamenlijk gewerkt is aan een visie op opleiden en toetsen; de Fontys Hogeschool Verpleegkunde, de hogescholen van Enschede en Alkmaar werken sinds een aantal jaren samen aan de ontwikkeling, samenstelling en uitvoering van een gemeenschappelijke voortgangstoets; de Digitale Universiteit heeft een toetsbank voor de digitale Voortgangstoetsen Tweedegraads Lerarenopleidingen ontwikkeld, bestaande uit een centrale itembank waaruit toetsen kunnen worden samengesteld voor het bepalen van het niveau van basiskennis van een vak; in het Verenigd Koninkrijk is binnen het TOIA (2004) consortium van universiteiten en exameninstellingen een on-line assessment-toepassing ontwikkeld voor de gehele hoger en voortgezet onderwijs sector.

In veel van de genoemde projecten is gebleken dat het gezamenlijk kijken naar techniek en naar beleid een kritische succesfactor is. De technische realisatie van het uitwisselen van toetsmaterialen zowel tussen instellingen als binnen de instelling is niet eenvoudig. Verschil in implementatieniveau van de beschikbare afspraken voor uitwisselformaten, maar ook van niet op elkaar afgestemde metadatasets, zorgen vaak voor problemen.

Gezamenlijk toetsen ontwikkelen heeft niet alleen te maken met technische uitvoering, maar vooral ook met een gezamenlijke cultuurverandering van docentgestuurde toetsing naar een organisatie gestuurd toetsbeleid. Het gaat niet alleen om productontwikkeling, maar zeker ook om een inbedding in de organisatie: het cultuuraspect.

Dit cultuuraspect speelt ook een rol binnen de noodzakelijk transformatie in het kader van competentiegericht opleiden. Hierbij is de trend zichtbaar dat toetsen volledig is verweven met het opleiden zelf. Niet alleen de docent of coach is daarbij verantwoordelijk voor dat proces, maar zeer zeker ook de student zelf (student centraal). Dat resulteert bijvoorbeeld in een grotere behoefte aan diagnostisch toetsmateriaal dat de student in staat stelt, al dan niet in combinatie met andere vormen van feedback, te bepalen waar hij of zij staat in de ontwikkeling van de benodigde competenties. Ook de sanctionerende toetsen zullen in die situatie niet uitsluitend uit kennistoetsen bestaan. Het (gezamenlijk) ontwikkelen van zulke assessments is niet eenvoudig.

7.3 Scenario's

Bij het ondersteunen van het gezamenlijk ontwikkelen van toetsen en toetsmaterialen kan een drietal scenario's onderscheiden worden.

7.3.1 Gezamenlijk afnemen van toetsen en assessments

Bij het gezamenlijk afnemen van toetsen is kenmerkend dat eenzelfde toets of assessment op verschillende plaatsen in eenzelfde tijdsbestek wordt afgenomen. Zo mogelijk wordt deze toets gezamenlijk geautomatiseerd nagekeken, bijvoorbeeld via scansoftware, en daarna geanalyseerd. Het daadwerkelijk vaststellen van de cesuur van de toets kan zowel in gezamenlijkheid als afzonderlijk door de deelnemende opleidingen worden bepaald. Overigens beperkt dit scenario zich niet tot het afnemen van kennistoetsen, ook andere toetsvormen lenen zich hiervoor.

¹¹ SKIF. Samenwerking KPC Groep, Educatieve Federatie van Lerarenopleidingen Interactum en Fontys Hogescholen.
<http://www.skif.nl/>

Een voordeel van deze vorm van samenwerking op dit gebied is efficiëntie door schaalvergroting van de organisatie van het proces van toetsing. Er hoeft maar op één plaats geïnvesteerd te worden in faciliteiten, kennis en expertise voor de afname en verwerking van de toets of het assessment. Daarnaast wordt het door schaalgrootte beter mogelijk om de betrouwbaarheid en validiteit van de toetsen vast te stellen of om vergelijkingen te maken tussen opleidingen via de verzamelde statistische informatie.

7.3.2 Gedistribueerde organisatie

Een alternatief is het gebruiken van een decentrale infrastructuur en gedecentraliseerde verantwoordelijkheden. Instellingen beschikken over hun eigen lokale technische infrastructuur voor het beheren van hun toetsbanken en beslissen zelf over de gebruikte procedures. Indien zij dat wensen kunnen zij de integratie met de bij de instelling aanwezige leeromgeving tot stand brengen. De Digitale Universiteit vervult de rol van broker (intermediair) in het geheel. Instellingen kunnen toetsmaterialen aanbieden aan de Digitale Universiteit voor opname in de centrale toetsbank. Het materiaal zal vastgelegd worden volgens de IMS Question and Test Interoperability-specificatie en voorzien van de juiste metadata. Tevens kunnen zij gebruik maken van de toetsmaterialen in die toetsbank, die door anderen (partners of bijvoorbeeld uitgevers) beschikbaar gesteld zijn via de DU.

Voordelen van deze aanpak zijn de flexibiliteit voor de partners en de lagere afhankelijkheid van een centrale voorziening. Nadelen zijn het verschuiven van beheerslast naar de instellingen en de noodzaak van het maken van afspraken over de uitwisselformaten.

Voor de individuele student betekent dit een groter aanbod van goed toetsmateriaal. Hieruit kan de student, indien gewenst, zelfstandig diagnostische toetsen (laten) samenstellen. Dit samenstellen kan door de leeromgeving plaatsvinden via het portfolio en het competentieprofiel van de student en de metadata van de toetsmaterialen.

7.3.3 Gezamenlijke modellen voor assessment

Een stap verder dan het uitwisselen van toetsmaterialen is het uitwisselen van de voor assessment gebruikte modellen. Bij competentiegericht onderwijs zijn kennistoetsen slechts een deel van de gebruikte assessmentmethoden. Andere methoden, zoals bijvoorbeeld de 360-graden-feedback of het portfolioassessment zijn ook in gestructureerde vorm te beschrijven en vast te leggen (Hermans, 2004). Het gaat dan niet om de beschrijving van de te gebruiken criteria, instrumenten, eisen die gesteld worden aan de assessoren etc. Hierdoor is het mogelijk deze modellen onderling uit te wisselen en gelden soortgelijke voordelen als bij het vorige scenario genoemd: De kwaliteit van de modellen zal toenemen, zodat de gebruikte modellen van een instelling geaccrediteerd kunnen worden en dat het erkennen van eerder verworven competenties (EVC's) eenvoudiger zal worden.